

О. М. Алієва

старший викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Повідомлення особи про підозру — це одне із важливих процесуальних рішень, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням з прокурором до закінчення розслідування у кримінальному провадженні. В цьому процесуальному рішенні на основі доказів, зібраних у ході проведення досудового розслідування, конкретна особа набуває статусу підозрюваного.

Акт повідомлення особи про підозру має важливе юридичне значення:

1. Він служить одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

2. Обґрунтована підозра дозволяє призначити таким особам справедливе покарання відповідно до характеру і тяжкості скоєного кримінального правопорушення.

3. Акт повідомлення особи про підозру є початковим моментом реалізації функції обвинувачення.

4. Акт повідомлення особи про підозру є початковим моментом забезпечення кримінальної відповідальності особи, винуватої у скоєнні кримінального правопорушення.

5. Після повідомлення особи про підозру процесуальне становище даної особи погіршується (її можна оголосити в розшук, відсторонити від займаної посади тощо).

Правильне вирішення питання про підозру особи сприяє досягненню таких перспективних завдань кримінального провадження, як зміцнення законності та правопорядку, охорона інтересів суспільства, прав і свобод громадян, та виховання їх в дусі дотримання Конституції України та відповідних законів.

«Повідомлення про підозру» має певні ознаки як інституту порушення кримінальної справи щодо особи, так і інституту пред'явлення обвинувачення. Подібні положення містилися і в нормативно-правових актах, які діяли до набуття Україною

незалежності, зокрема, у Статуті кримінального судочинства 1864 р., першому республіканському КПК 1922 р. тощо.

Фактично зміст письмового повідомлення про підозру відповідає вимогам, що висуваються до постанов про притягнення як обвинуваченого, але це вже інший документ.

На підставі положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також подальших тлумачень Європейського Суду з прав людини можна дійти висновку, що обвинуваченим вважається підозрювана особа, якій пред'явлено обвинувачення в будь-якому вигляді. При цьому кримінальним обвинуваченням вважається «офіційне повідомлення з боку компетентного органу про те, що дана особа вважається такою, що здійснила кримінальне правопорушення», а в деяких випадках воно може набрати «форми інших заходів, що є однак подібними за змістом і з яких випливають значні наслідки для статусу обвинуваченого» [1].

Змісту письмового повідомлення про підозру, а також порядку і строкам його вручення в новому КПК присвячено окрему главу — 22, що свідчить про особливу важливість вказаного інституту.

КПК 2012 року внесено зміни до порядку набуття статусу підозрюваного. Ним є особа, якій повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Одночасно змінено момент набуття особою статусу обвинуваченого. Попередній КПК передбачав, що обвинуваченим є особа, щодо якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченого. За новим КПК обвинуваченим визнається особа, обвинувальний акт щодо якої передано до суду. Тобто в досудовому провадженні є лише той суб'єкт, щодо якого здійснюється кримінальне переслідування, — підозрюваний.

Статтею 276 КПК передбачено виключні випадки обов'язкового повідомлення про підозру: затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів; наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [2].

При цьому слідчий чи прокурор зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, а на прохання підозрюваного — детально роз'яснити кожне з зазначених прав, про що вручається відповідна пам'ятка.

Ця пам'ятка являє собою узагальнення витягів з нормативно-правових актів, що закріплюють права та обов'язки підозрюваного, зокрема, деякі положення Конституції України, КПК, Закону «Про попереднє ув'язнення».

У пам'ятці також необхідно зазначити, що на всіх стадіях кримінального провадження підозрюваний має право примиритися з потерпілим і укласти відповідну угоду, а за відсутності потерпілого — угоду про визнання винуватості з прокурором (теж новела у кримінальному судочинстві).

Позитивним у даному разі є те, що із запровадженням пам'ятки про права та обов'язки підозрюваного уповноваженій службовій особі не потрібно буде їх роз'яснювати і складати про це відповідний протокол, а підозрюваний матиме можливість у будь-який час дізнатися з неї про свої права й обов'язки на зазначеній стадії. Це сприятиме процесуальній економії, зменшенню документообігу та підвищенню рівня правової обізнаності підозрюваних.

За новим КПК (ст. 277) письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором і має містити: прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення; анкетні відомості особи, яка повідомляється про підозру; найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення; зміст самої підозри; правову кваліфікацію самого правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті Закону України про кримінальну відповідальність; стислий виклад фактичних обставин цього правопорушення, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру: перелік прав підозрюваного; особистий підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення.

Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором. Обмежений термін вручення сприятиме своєчасному та ефективному проведенню слідчим досудового розслідування, а також належному керівництву цим розслідуванням прокурором.

Тому стає важливим правильне визначення моменту фактичного затримання особи. Статтею 209 КПК визначено, що

особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. У зв'язку з цим на практиці доцільно розділяти два види затримання особи: *фактичне* (коли її свобода або право вільного пересування обмежене) та *процесуальне* (з моменту складення відповідного протоколу про затримання особи).

Контроль прокурора за кожним повідомленням особі про підозру є запорукою дотримання прав суб'єктів, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування.

У разі затримання особи таке повідомлення вручається на пізніше 24 годин з моменту затримання. Якщо особі з різних причин не вручено повідомлення про підозру протягом цього строку, така особа негайно звільняється. Зазначене зумовлене політикою гуманізації кримінального процесуального законодавства в нашій державі, спрямованою, зокрема, на зменшення кількості випадків затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, до винесення вироку судом.

Відомості про повідомлення про підозру невідкладно вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань, де міститься інформація про всіх підозрюваних, які вчинили кримінальні правопорушення на території України, із зазначенням їх анкетних даних.

До реєстру мають доступ працівники слідчих підрозділів, які і вносять відповідні відомості про підозрюваного, а також прокуратури всіх рівнів з правом такого самого внесення та контролю за належним внесенням інформації з метою недопущення будь-яких порушень слідчими.

Повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри здійснюється у такому самому порядку. Якщо про підозру було повідомлено прокурором, повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри здійснюється виключно прокурором. Тобто слідчий, виявивши нові обставини в матеріалах кримінального провадження, які будуть впливати, наприклад, на зміну кваліфікації діяння, повинен перед прокурором клопотати про необхідність зміни підозри. Це свідчить про унеможливлення слідчим самостійно змінити кваліфікацію, що виключить маніпулювання, пов'язані зі зміною кваліфікації з тяжкого злочину на менш тяжкий і навпаки.

Свої особливості має повідомлення про підозру окремих категорій осіб, які займають відповідальне становище у суспільстві, що є своєрідною гарантією від безпідставного їх переслідування. Так, у ст. 481 КПК зазначено, що письмове повідомлення про підозру адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові здійснюється Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя в межах його повноважень. Народним депутатам України, кандидатам у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, голові Рахункової палати, його першому заступнику, заступникам, головному контролеру, секретареві Рахункової палати, заступникам Генерального прокурора України, повідомлення про підозру здійснює лише Генеральний прокурор України, судді Конституційного Суду України, професійному судді, присяжному та народному засідателю на час здійснення ними правосуддя — Генеральний прокурор України або його заступник.

Таким чином, за аналізом гл. 22 КПК України, можна зробити висновок, що письмове повідомлення про підозру за своєю суттю та змістом відноситься до процесуальних рішень слідчого та прокурора, хоча оформлюється не постановою, а процесуальним документом, що має тільки назву повідомлення.

Крім цього, новий КПК України не передбачає випадки, коли у частині раніше повідомлена підозра не підтвердилася. У таких випадках, на нашу думку, необхідно приймати рішення про закриття кримінального провадження у частині, не підтвердженої раніше повідомленої підозри.

Стає очевидним, що запровадивши фактично новий правовий інститут, законодавець врегулював його досить узагальнено. Маємо сподівання, що такі неузгодженості будуть врегульовані відповідними відомчими нормативними актами, роз'ясненнями Пленуму Верховного Суду України і відповідні прогалини будуть надолужені практикою застосування норм нового КПК України.

Література

1. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / відп. ред. В. С. Ковальський. — К.: Юрінком Інтер, 2013. — 408 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. — К.: Юстініан, 2012. — 1224 с.